

Hvor mye av det gode tåler Norge?

HILDE C. BJØRNLAND

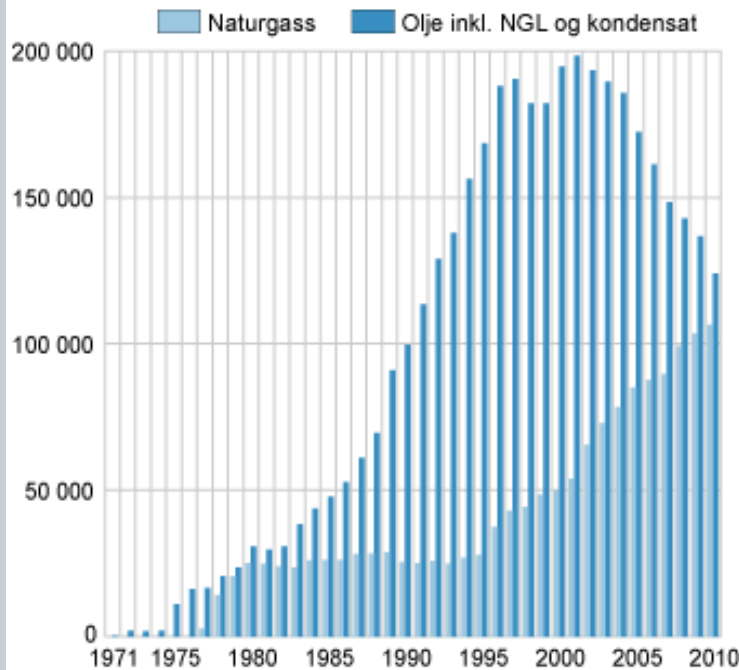
HANDELSHØYSKOLEN BI

Vårkonferansen, Spekter
Sundvolden Hotel 9. og 10. mars 2011

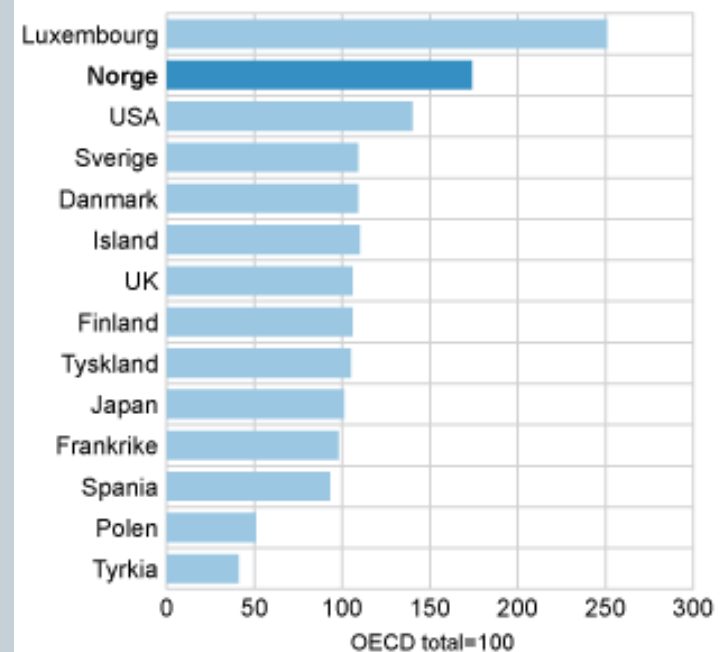
Oljelandet Norge. Et av verdens rikeste land.

Samlet produksjon av olje og naturgass. 1971-2010.
1 000 Sm³ o.e.

BNP (justert for prisforskjell) per innbygger. 2008.
OECD total =100

Kilde: SSB

Rike nå – men omstillingen etter olje kan bli utfordrende

Innhold

- Den økonomiske politikken – 10 års jubileum!
 - Pengepolitikken
 - Finanspolitikken
- Norge i Verden – Møter konkurranse om høykompetente arbeidsplasser
- Omstilling etter olje – En mutert Hollandsk syke?

Retningslinjer for den økonomiske politikken (2001)

- Ulike deler av den økonomiske politikken virker forskjellig og har ulike oppgaver:
- **Pengepolitikken** styrer inflasjonen 1-3 år frem i tid og kan i tillegg bidra til å jevne ut svingninger i produksjon og sysselsetting.
- **Finanspolitikken** (statsbudsjettet) er bærekraftig på lang sikt, påvirker kronen og størrelsen på det konkurranseutsatte næringslivet. Bruken av oljepenger over statsbudsjettet skal tilpasses forventet realavkastning (4 pst.) av Petroleumsfondet.
- **Inntektspolitikken**, dvs. lønnsdannelsen og økonomiens strukturer og insentiver legger grunnlag for hvor godt og effektivt vi utnytter arbeidskraften og øvrige realressurser, og for veksten i økonomien.

Samspeilet i den økonomiske politikken

- Ved utarbeidelsen av statsbudsjettet er regjeringen opptatt av virkningene på norsk økonomi og bør ta hensyn til utslag på renten. Unngår at veksten i offentlige utgifter trekker økonomien i en retning, og renten trekker i en annen.
- Med et kjent reaksjonsmønster i pengepolitikken, kan partene i de sentrale inntektsoppgjørene ta hensyn til virkningen via renten når lønnsveksten blir avtalt.
- Ved forhandlinger kan partene i offentlig sektor ta hensyn til at jo mer som tas ut i lønn, jo færre kan lønnes over offentlige budsjetter.

Pengepolitikken

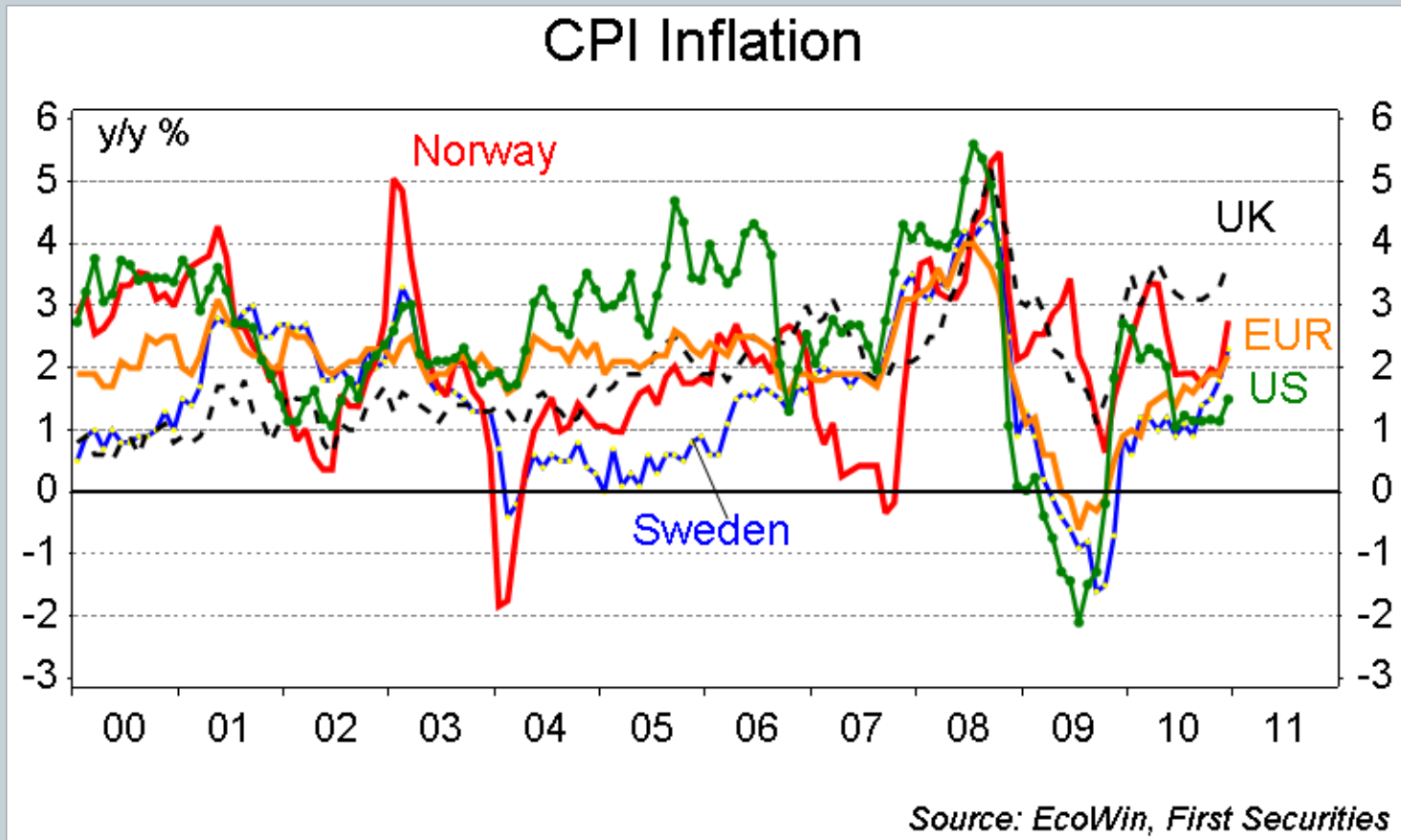

ET INFLASJONSMÅL

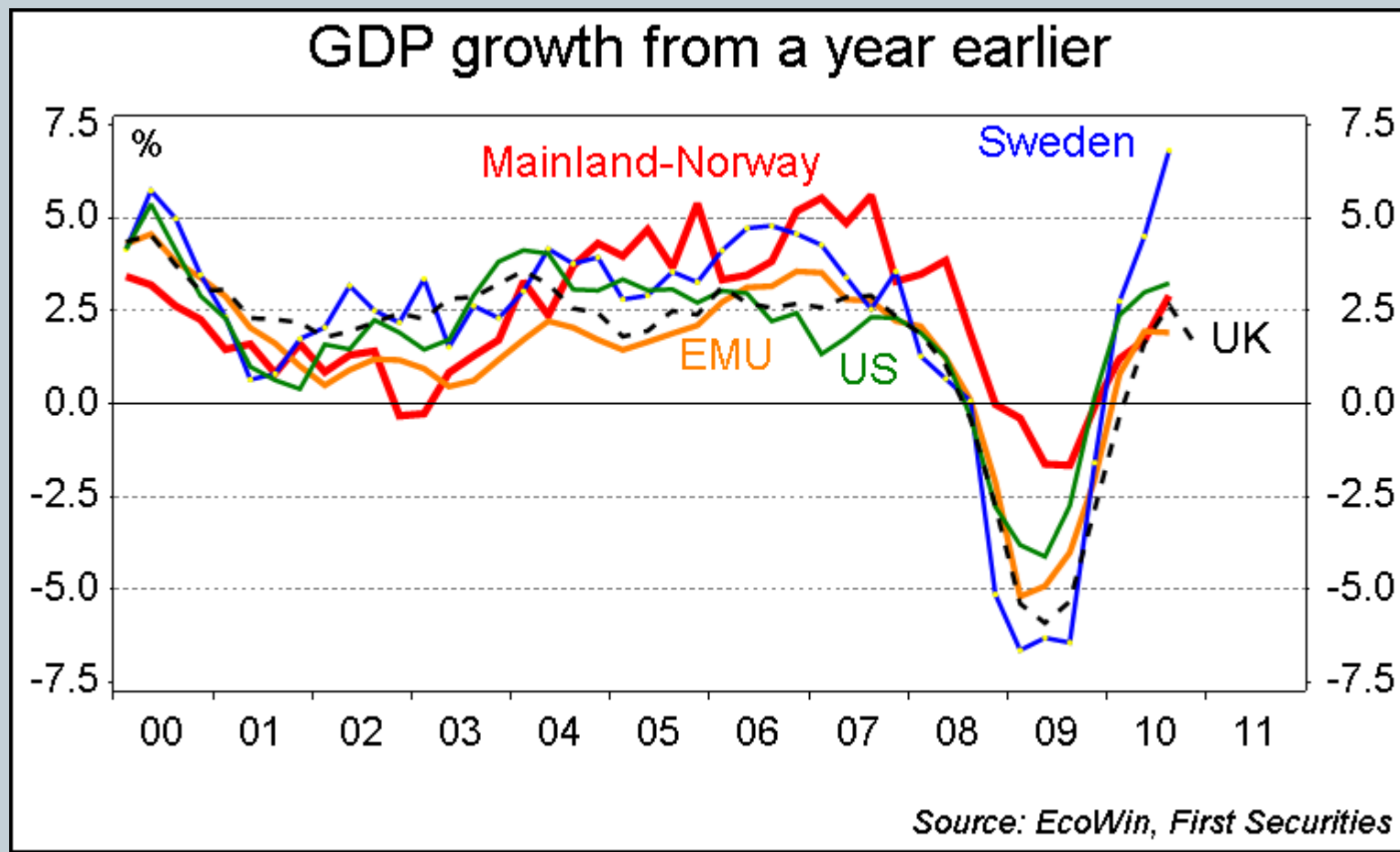
Pengepolitikken – Et inflasjonsmål

- I retningslinjene for pengepolitikken spesifiseres det at det operative målet skal være en årsvekst i konsumprisene (inflasjon) som over tid er nær 2,5 pst.
- Pengepolitikken skal samtidig bidra til å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting.

Inflasjonen svinger rundt, men i snitt under målet.

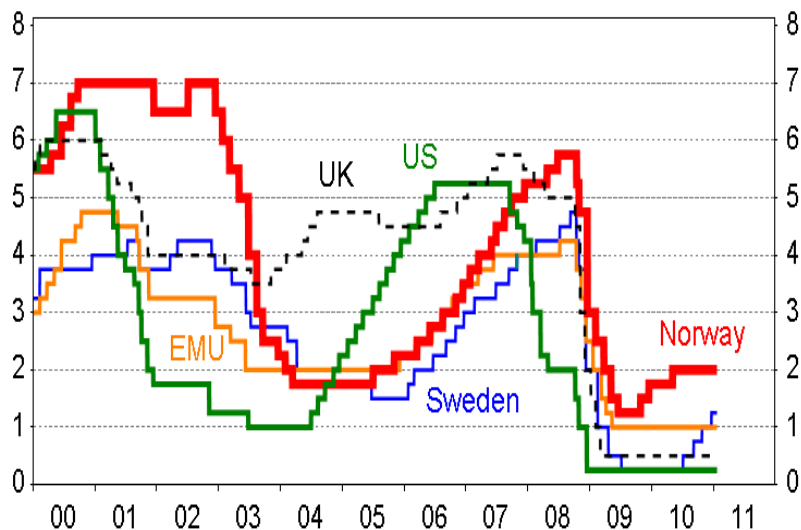
Solid vekst i perioden (2,3 pst.). Forbigått av Sverige i innspurten

Renten er endret mye, men rimelig stabil nominell valutakurs

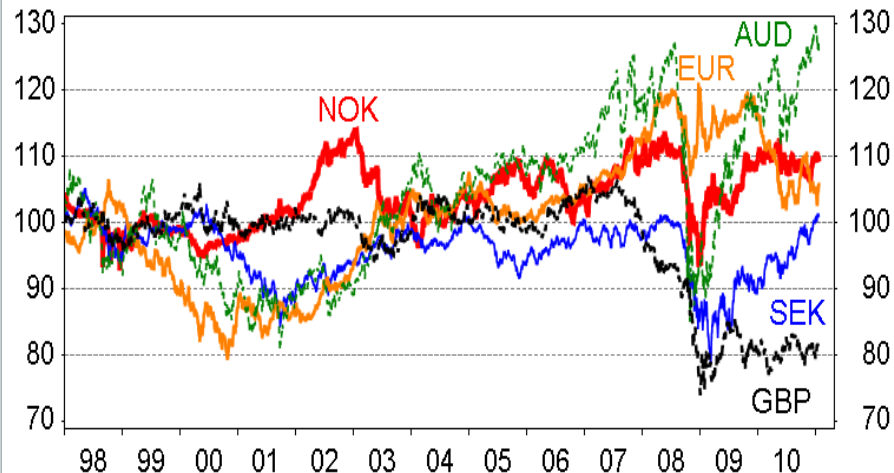
Key policy interest rates

Source: EcoWin, First Securities

Nominal effective exchange rates

Indices, 1998=100

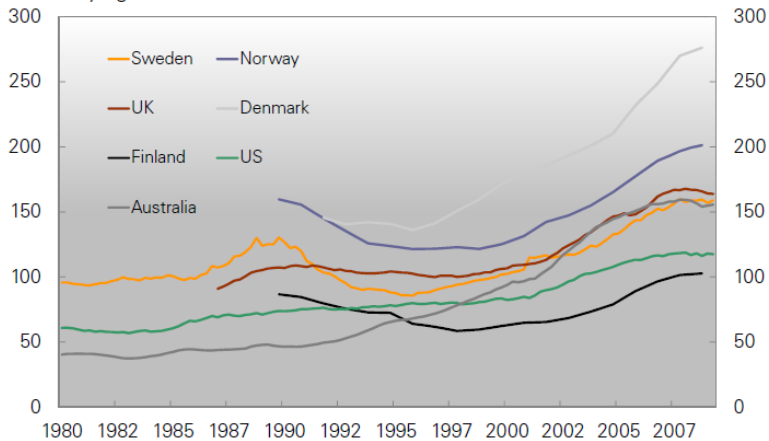

Source: EcoWin, Bank of England, First Securities

Utfordringer: Svekket konkurransevne og høy gjeldsbyrde

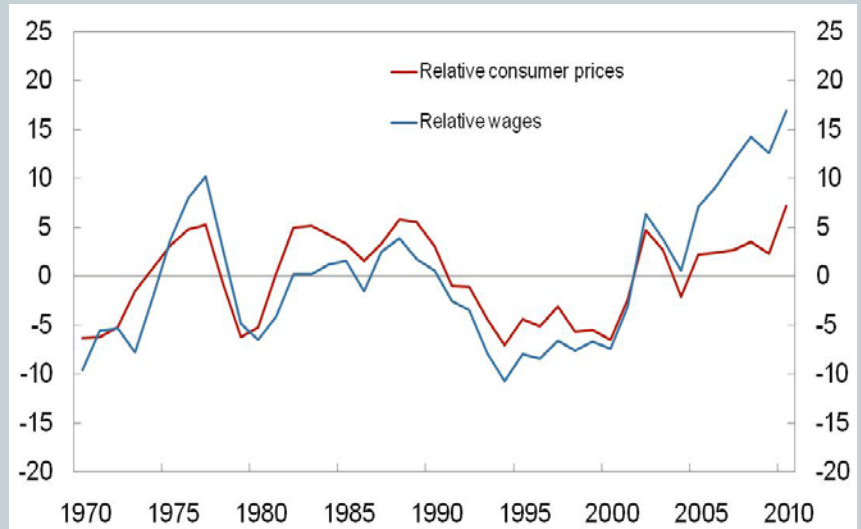
Chart 19 Household debt as a percentage of disposable income¹⁾. Per cent. Quarterly figures. 1980 Q1– 2009 Q2

1) Figures are not necessarily comparable due to differences in definitions and institutional arrangements.

Sources: BIS, central banks, Thomson Reuters and Sveriges Riksbank

Real exchange rate Deviation from mean, 1970 – 2010.

Finanspolitikken

4-PROSENTREGELEN (HANDLINGSREGELEN)

Handlingsregelen

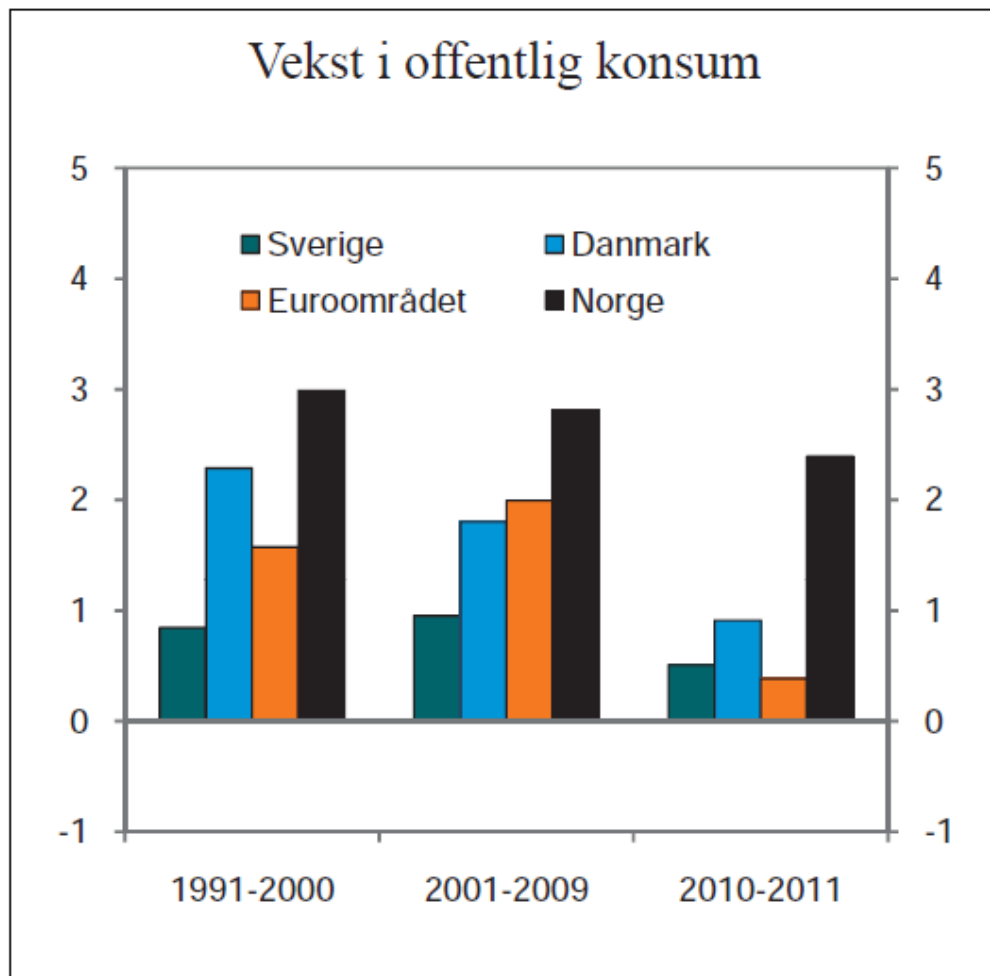
- Bruken av oljepenger over statsbudsjettet tilpasses forventet realavkastning av Petroleumsfondet (fire pst.)
- Regjeringen har de siste årene brukt langt mer enn handlingsregelen tilsier. Utgiftsveksten økte kraftig under og etter finanskrisen. Knapt noe land ga en like sterk stimulans.
- Underskuddene i europeiske land kuttes nå kraftig, i takt med at konjunktorene bedres. Både utgifter og nominell lønn i offentlig sektor skal ned.
- Norge har ”flaks” og slipper unna kutt. Inntektsstrømmen til offentlige budsjetter vil øke, mye takket være økt oljepris og økt skatteinngang.

Handlingsregelen – etter finanskrisen

- Det er ikke bare gode nyheter.
- Jobben med å komme tilbake til handlingsregelen går da av seg selv, uten at regjeringen trenger å gjennomføre kutt. Ikke noe fokus på effektivisering.
- Når utgiftsveksten opprettholdes av økt bruk av oljepenger, vil det fortrenge annen virksomhet.
- Uunngåelig side ved handlingsregelen, men mye tyder på at prosessen går langt fortere enn det som lå til grunn i regjeringens anslag fra 2001.

Sterk vekst i offentlig forbruk i Norge

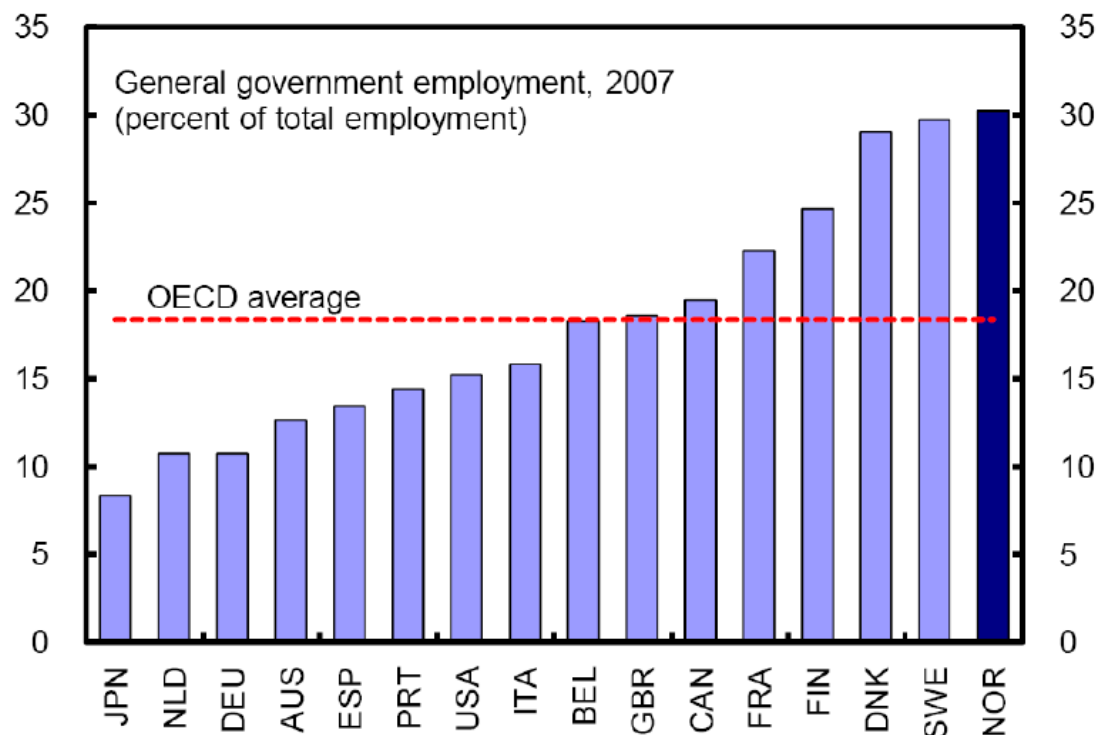
Figur 6.6 Offentlig konsum. Gjennomsnittlig årlig vekst. Prosent

Kilde: Nasjonalbudsjettet

Rik og stor offentlig sektor

På topp i OECD:

Offentlige sysselsetter 1/3 av arbeidstagere i Norge.

Kilde: IMF 2010

Men industrien er marginalisert.

På bunn i OECD:

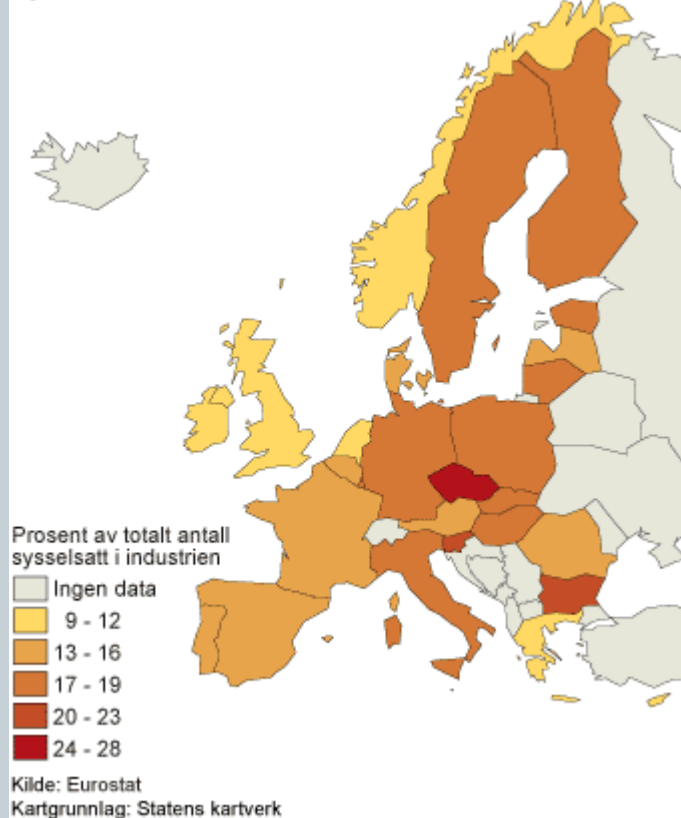
Norge har laveste industriandel i OECD (andel av BNP).

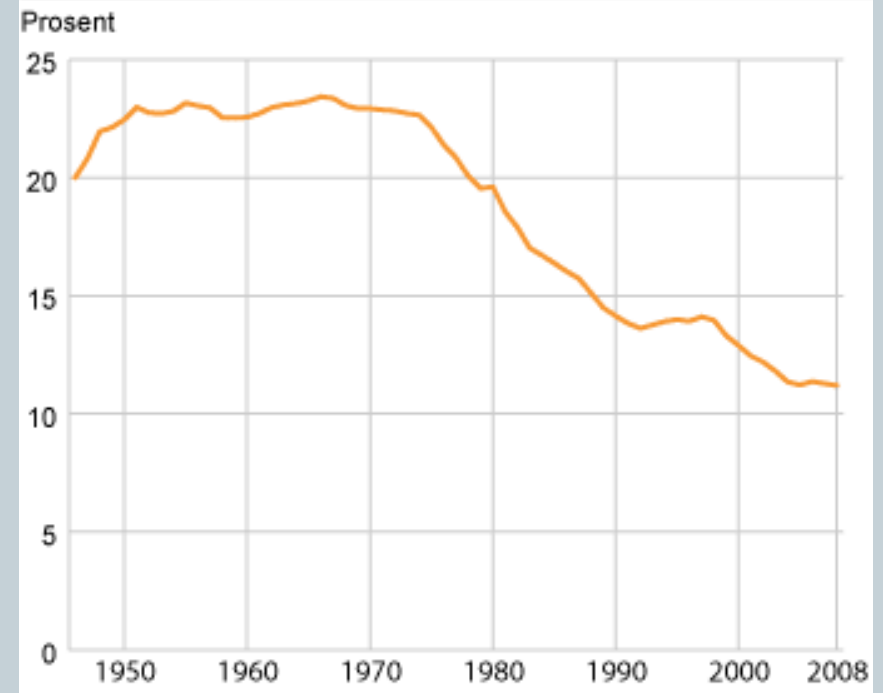
Kilde: IMF 2010

Industrien sysselsetter nå under 10 prosent av arbeidsstyrken

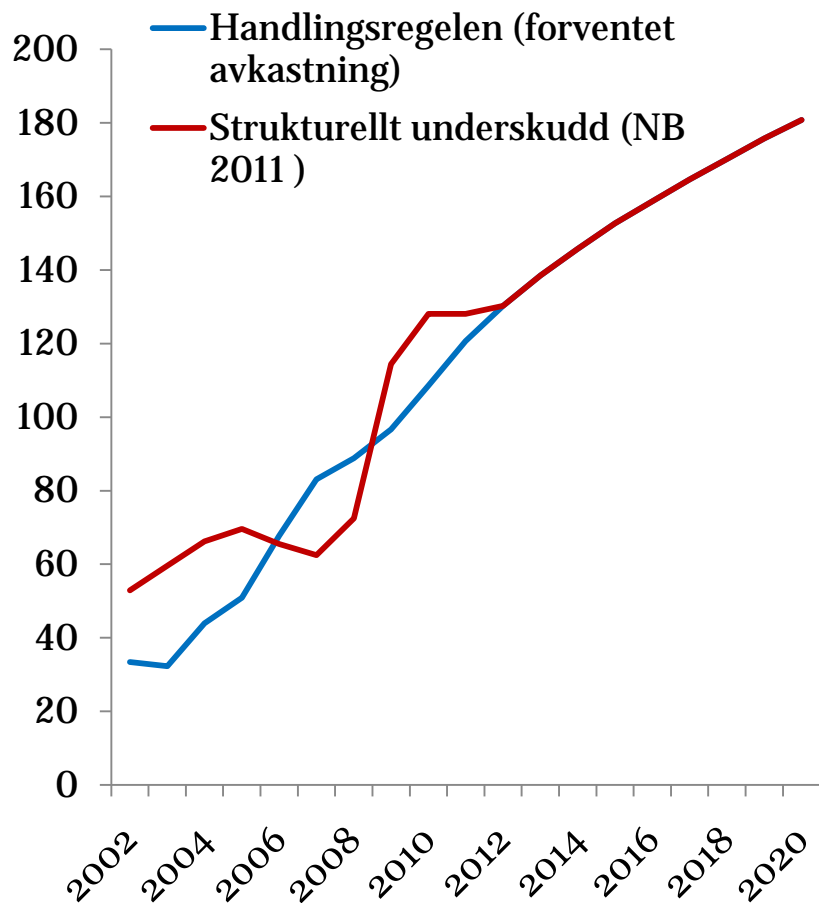
Sysselsatte i industrien 2007

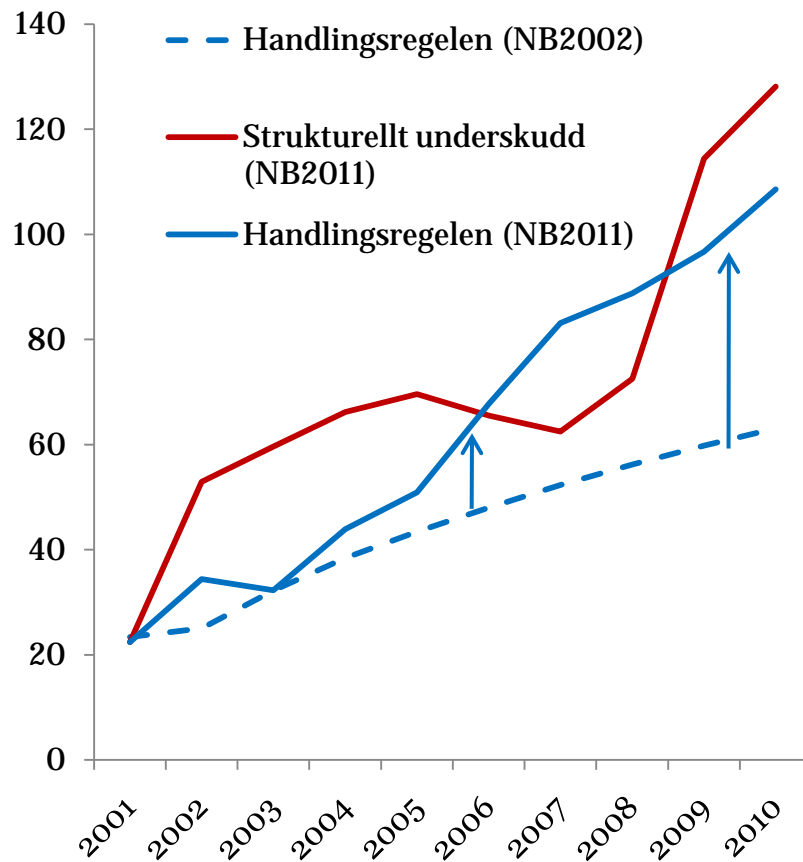
Industriens del av total sysselsetting. 1946-2008

Men handlingsregelen skulle skjerme oss!

I mål, men med et merforbruk på 93 mrd kroner

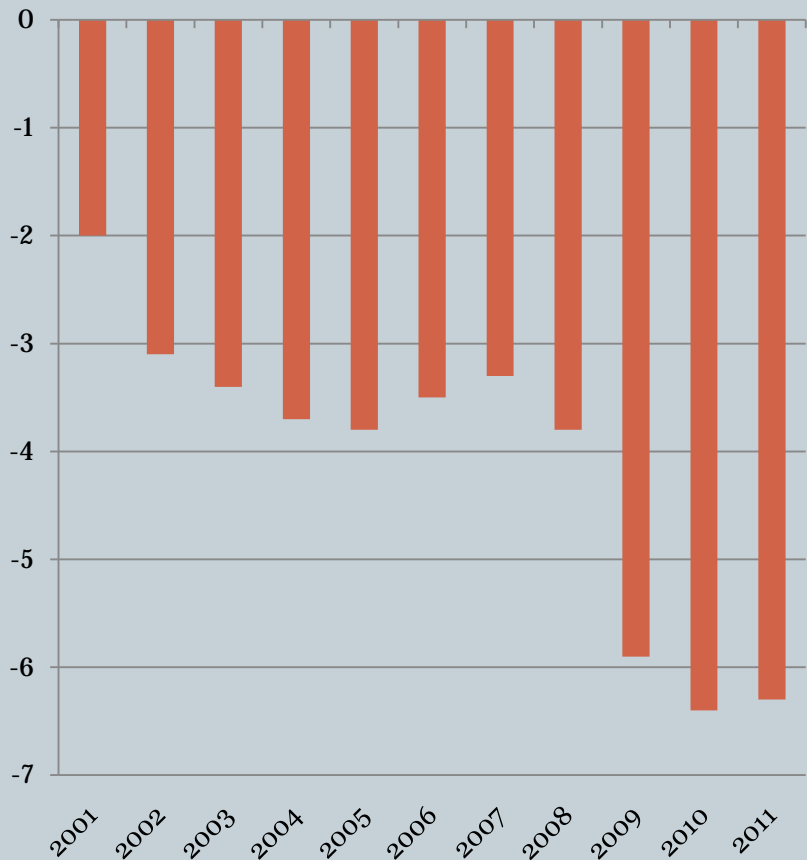

Forventet avkastning (faste priser) anslått i NB 2002 mot faktisk i NB 2011

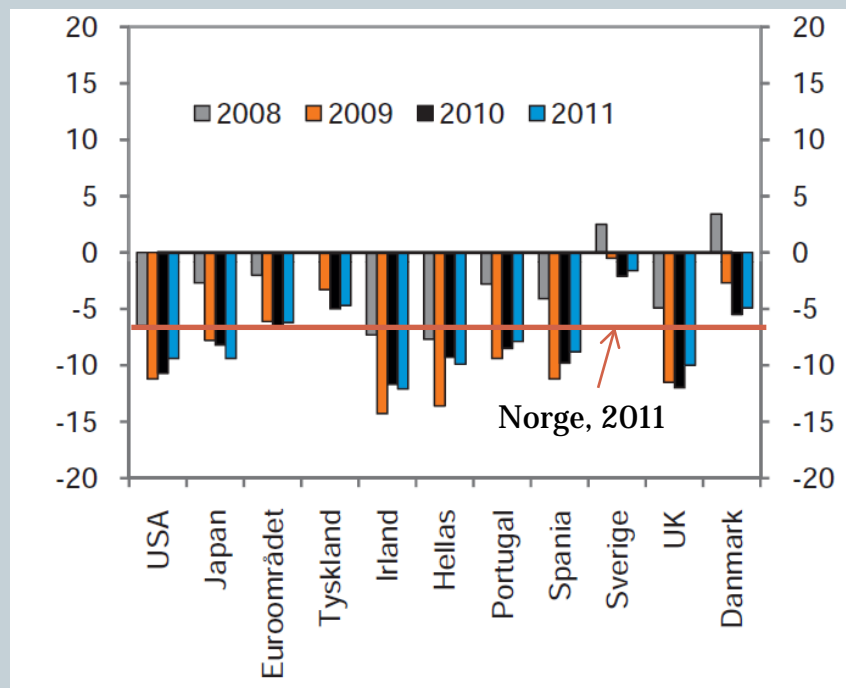
Budsjettunderskudd, prosent av BNP

I mål uten kutt

Fastlands-Norge

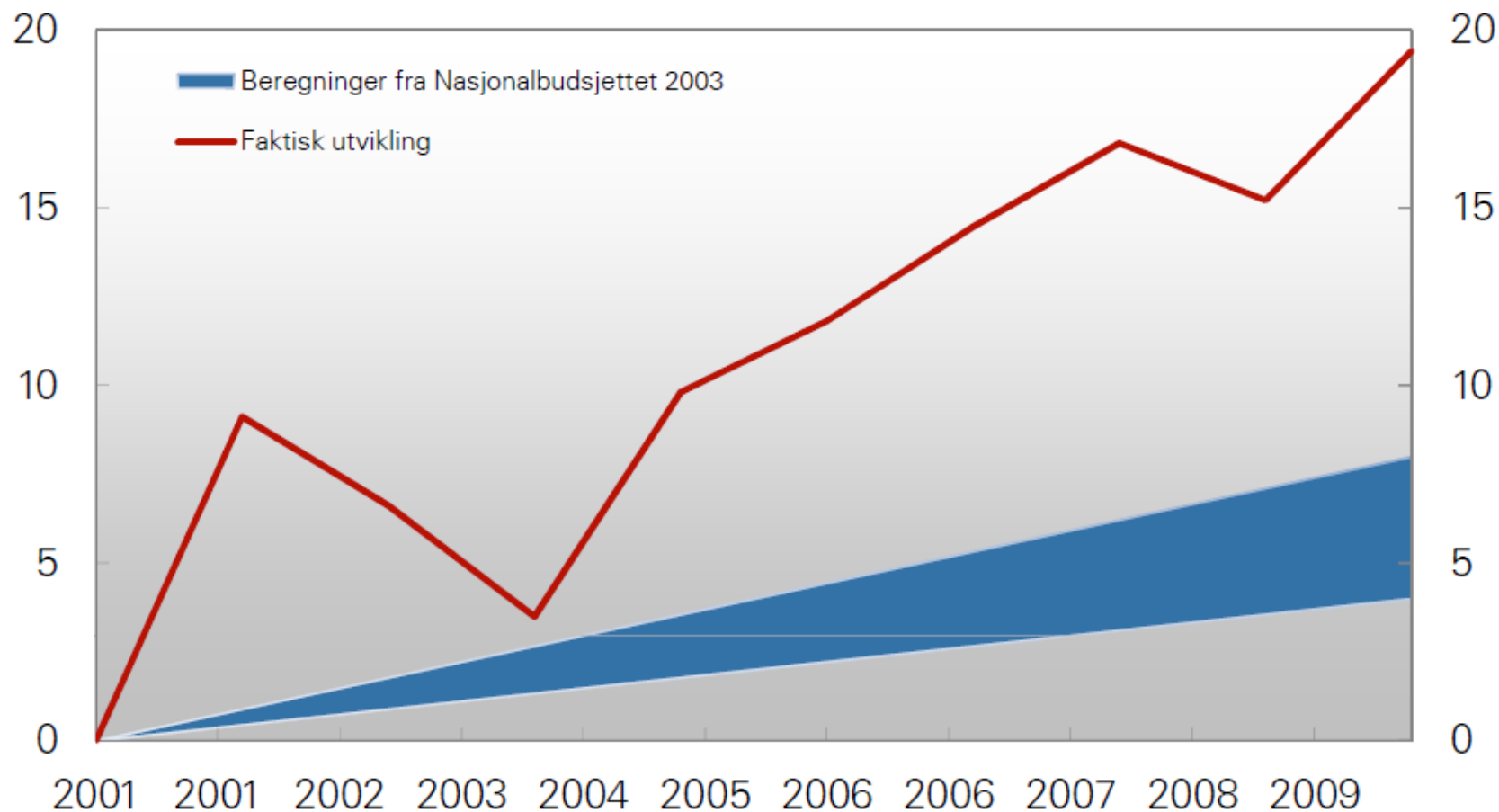
Utvalgte land

Kilde: Nasjonalbudsjettet og egne beregninger

Relative lønnskostnader

Anslag i Nasjonalbudsjettet 2003 og faktisk utvikling.
Prosentvis endring fra 2001

Foreløpig konklusjon

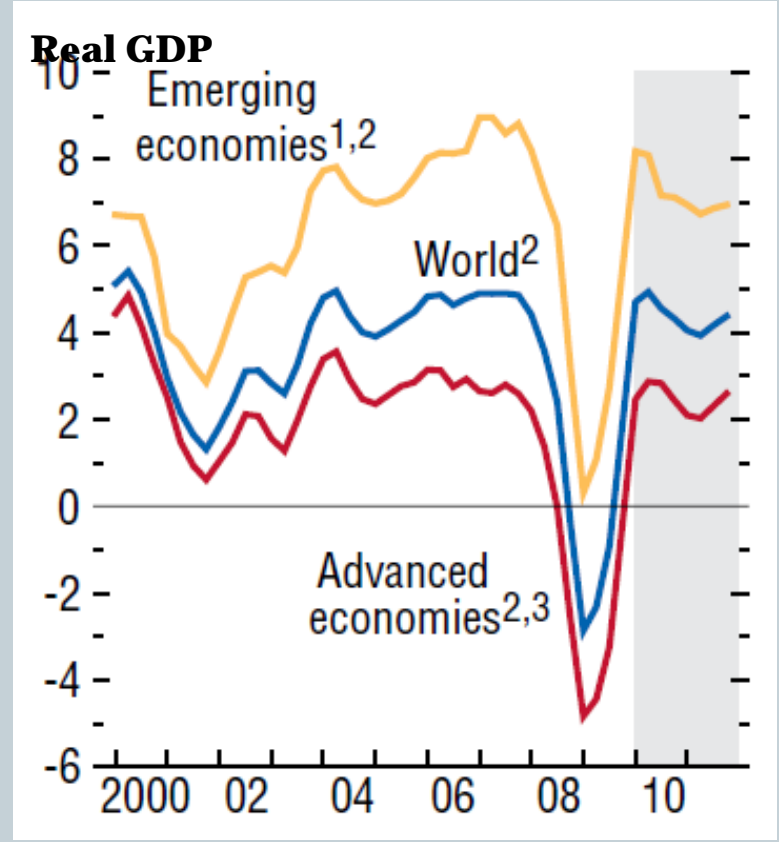
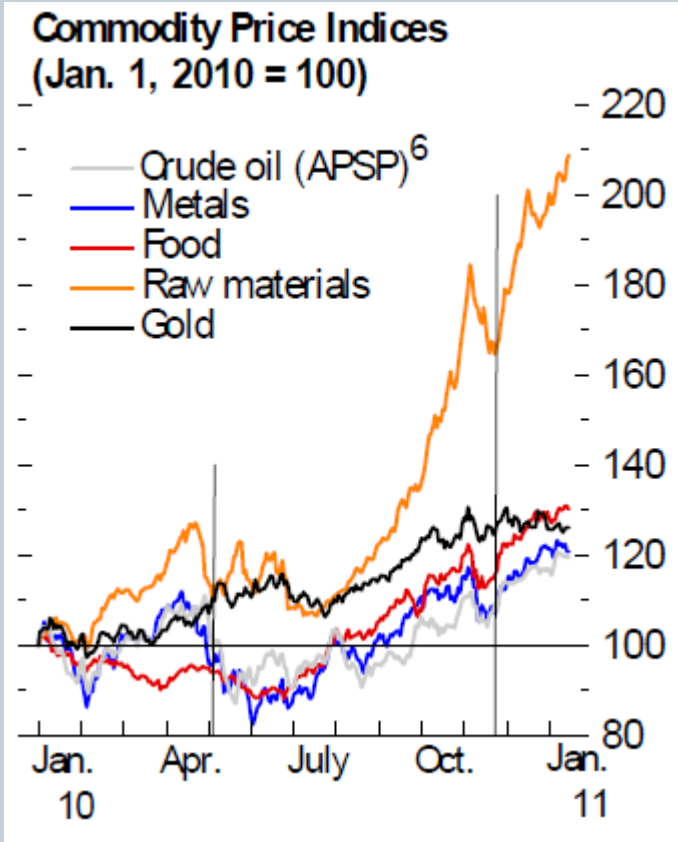
- *Sterk vekst i underliggende offentlige utgifter og et høyt kostnadsnivå rammer konkurranseutsatt sektor.*
 - Skjermet sektor øker på bekostning av konkurranseutsatte næringer.
 - Offentlige utgifter utgjør en stadig større andel av (fastlands Norge) BNP (på topp i OECD).
 - Dersom Europa strammer inn, mens Norge øker pengebruken, rammer konkurranseutsatt sektor.

Verden – Norge

UTFORDRINGER FREMOVER

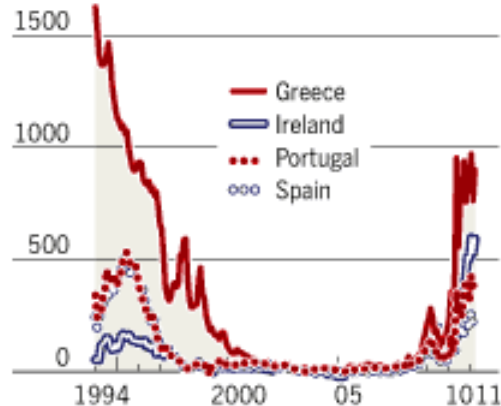
Global innhenting

Men ikke i Eurosonen

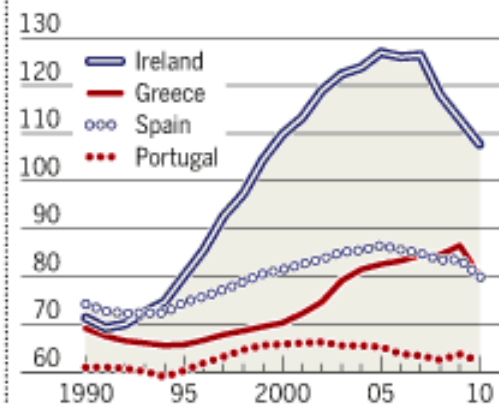
Fra suksess til katastrofe

10-year government bonds
Spread over German bunds (basis points)

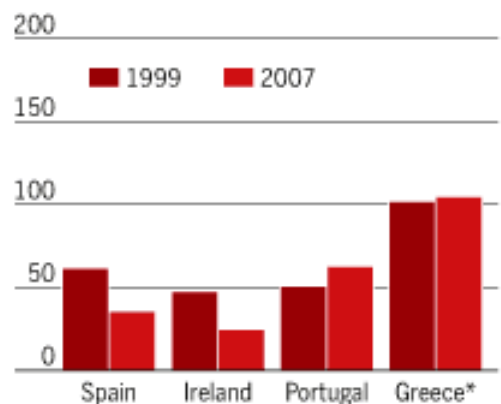
Source: Thomson Reuters Datastream

GDP per head
Germany = 100

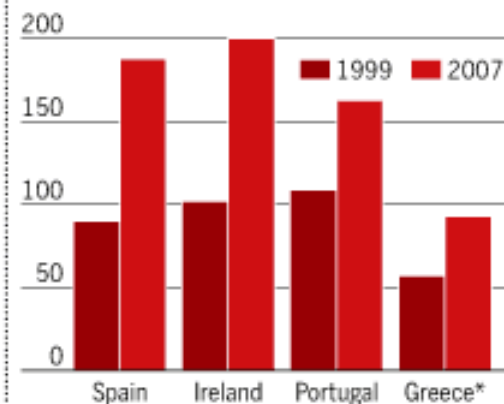
Source: The Conference Board

Public sector debt
% of GDP

Source: Nomura

Private sector debt
% of GDP

* Greece = 2001 and 2007

Utfordringer

- I de siste årene har vi sett en enorm økning av ufaglært arbeidskraft innenfor industriell virksomhet i land som Kina og India. Stor effekt på internasjonale priser (terms of trade-effekter), som Norge har tjent godt på.
- Nå tar kinesere og andre utdanning som aldri før, og det er grunn til å tro at verdensmarkedet vil bli oversvømt av høykompetent arbeidskraft fra Sørøst-Asia.
- Og i Europa, kuttes det i nominell lønn og utgifter.
- Vi risikerer at verdensmarkedsprisen på høykompetent arbeidskraft vil presses ned. Hvordan vil det påvirke Norge?

Blir vi nå også utkonkurrert på kompetanse kan 'tiden etter olje' bli utfordrende.

- *"Svårt att få jobb i Sverige? Åk till Norge! Där anställer företagen hellre svenskar än norrmän - eftersom vi jobbar mycket hårdare."*

Aftonbladet, juli 2009

Omstilling etter olje

VI LEVER AV OLJE!

Hollandsk syke, hva er mekanismene i Norge?

- ❑ Sterk vekst i utgifter til offentlige finansierte tjenester og velferdsordninger bidrar til høyt kostnadsnivå som rammer industrien.
- ❑ Økt innførsel og bruk av kapital driver realvalutakursen opp, noe som svekker næringslivets konkurransekraft betydelig.
- ❑ For Norges del dempes denne utviklingen på kort sikt av økte oljeinvesteringer. Har gjort fastlands-Norge oljeavhengig, målt på alle mulige måter. Vi lever av olje!
- ❑ Når eksportinntektene tar slutt, kan konsekvensene bli en kraftig økning i arbeidsledigheten og en smertefull omstilling.

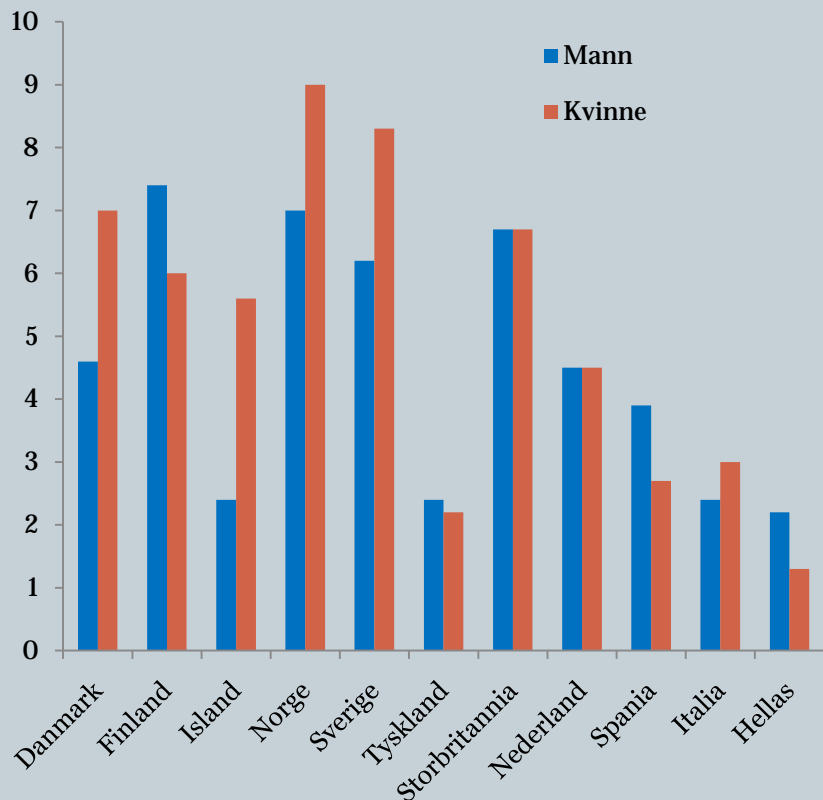
Har syken mutert?

- ❑ Oppsiktsvekkende misforhold mellom lav arbeidsledighet og det faktum at Norge har en større andel av sin befolkning utenfor arbeidsstyrken på grunn av sykdom og uførhet enn tilfellet er i noe annet OECD-land.
- ❑ Høy oljepengebruk har gjort det mulig for Norge å ha verdens største andel uføretrygdede. Snart lever hver fjerde Nordmann i yrkesaktiv alder på offentlig stønad i stedet for lønn.
- ❑ Lav arbeidsledighet. Omstillingen går ikke via ledighet men via uføre. Mindre 'behov' for lønnsmoderasjon - rammer konkurranseutsatt sektor.
- ❑ Fortsetter denne trenden vil omstillingen i Holland bli som mild å regne mot hva vi kan komme til å oppleve i Norge. **En mutert og langt mer alvorlig Hollandsk syke i Norge.**

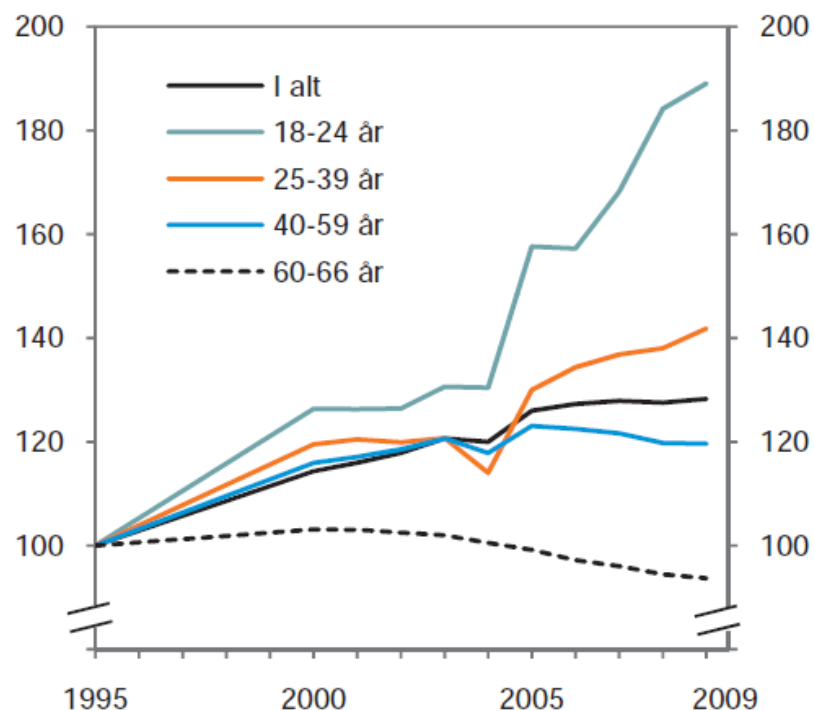
Lav ledighet, men andelen uføre er blant den høyeste i OECD,og høy vekst blant de unge

Andel uten arbeid pga uførhet eller sykdom, 2006

Kilde: Normann, Rønning og Nørgaard (2006)

C. Utviklingen i andel uførepensjonister etter alder. Indeks 1995 = 100

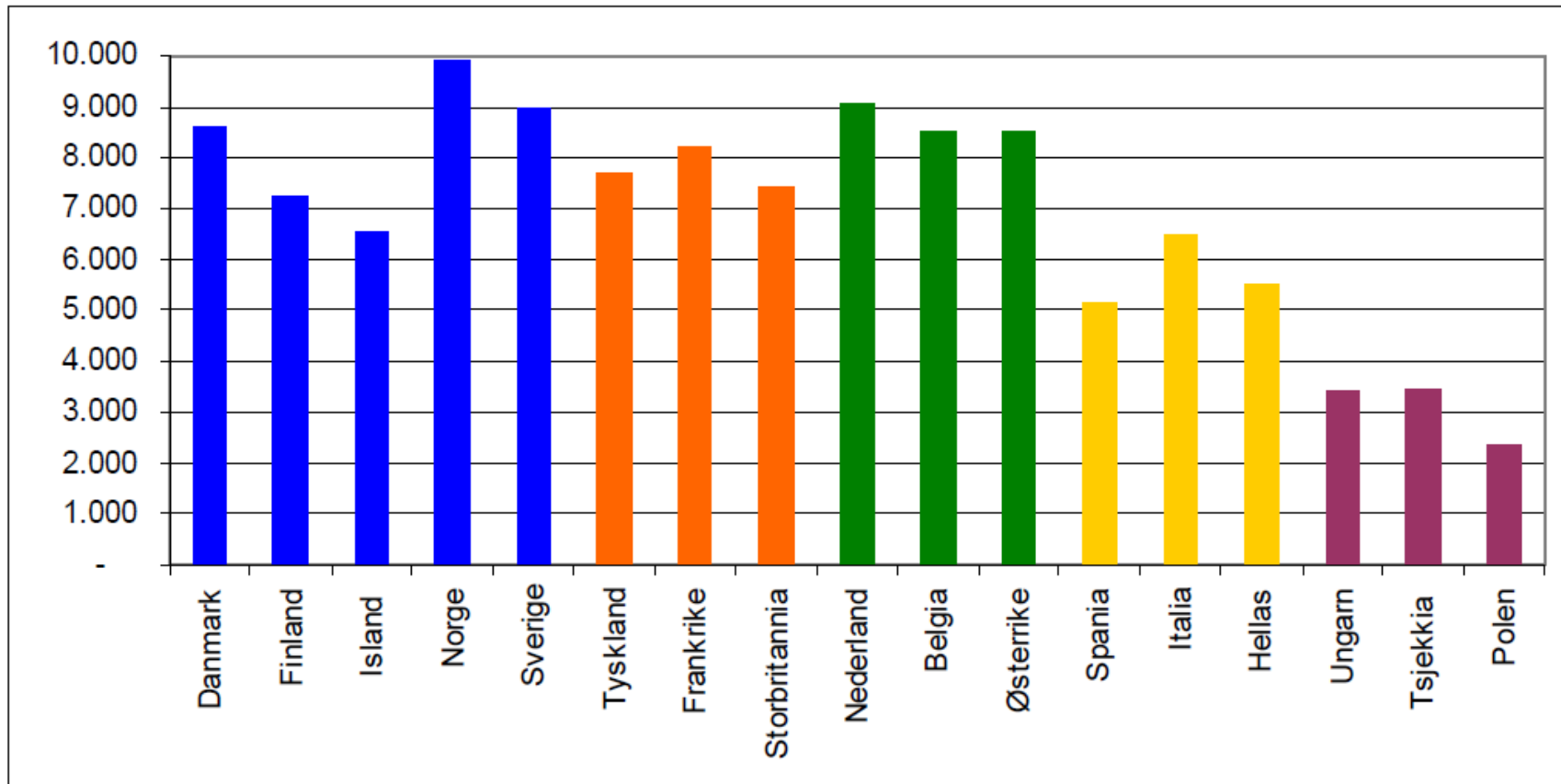

Kilde: Nasjonalbudsjettet

Velferdsstaten koster

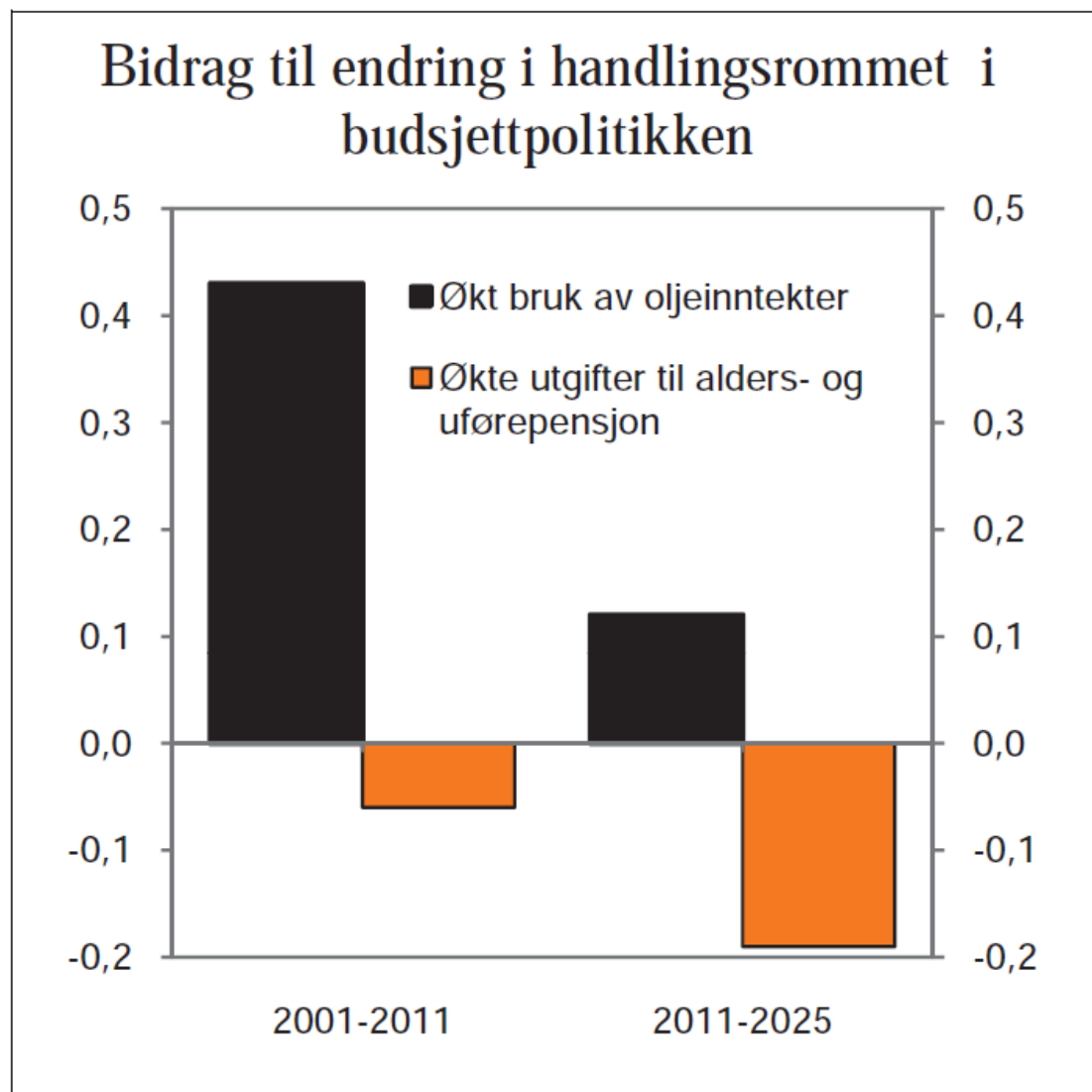
Figur 3.1.1. Sosiale utgifter i kjøpekraftsparitetstandarder (KPS) per innbygger, 2006

Mindre handlingsrom fremover!

Det meste av rommet for økt bruk av oljeinntekter er bak oss.

Utgifter til uføre og alderspensjon øker kraftig i årene fremover.

Kilde: Nasjonalbudsjettet

Utfordringer på lang sikt

1. **Økt oljeavhengighet - nedbyggingen av petroleumsvirksomheten kan gi store makroøkonomiske utfordringer for norsk økonomi.**
 - Arbeidskraften er blitt dyr – omstilling kan bli utfordrende. Konkurransen kan komme utenfra
 - Økt oljeavhengighet – også indirekte effekter teller
 - Regionale effekter - hele industrigrener kan bli påvirket

2. **Oljepengenes forbannelse: Kampen om oljepengene kan gi mindre fokus på hvordan midlene brukes. Økt satsning betyr ikke at produktene nødvendigvis blir gode. Men de kan bli dyre.**
 - *”OECD: ” Får mindre igjen for offentlig pengebruk enn våre naboland. Kommunene bruker stadig mer på egne programmer. Staten må bevilge stadig mer for å få egne prosjekter gjennomført.”*
 - Fokus på effektivisering og økonomisk styring, mindre på om vi når handlingsregelen.